

**ОСОБЛИВОСТІ ПОБУТУВАННЯ НОРМ УКРАЇНСЬКОГО
ЗВИЧАЄВОГО ПРАВА НА КАТЕРИНОСЛАВЩИНІ
(ЗА МАТЕРІАЛАМИ СУДОВИХ УСТАНОВ
ОСТАННЬОЇ ЧВЕРТІ XVIII СТ.)**

Стаття висвітлює практику використання норм Литовського Статуту, українського звичаєвого права у судових установах Катеринославського намісництва у 80-90-х роках XVIII ст. Дослідження ґрунтується на матеріалах Державного архіву Дніпропетровської області.

Ключові слова: Катеринославський совісний суд, Литовський Статут, «малоросійське» право, звичаєве право, спадок, заповіт.

Нині спостерігається підвищений інтерес до історії українського звичаєвого права, народної правосвідомості взагалі. Це перебуває у полі зору різних наук – історії, етнології, історії права. Відповідно, кожна з них має свою специфіку у трактуванні цих явищ, особливо звичаєвого права. Побутують як досить усталені, так і новітні підходи. Зокрема, до перших можна віднести таке: звичаєве право – це система правових норм, яка ґрунтується на нормах-звичаях, що діють у суспільстві внаслідок тривалого застосування, санкціоновані державою і забезпечуються її примусовою силою [14, с. 76]. Санкціонованість державою виражалася, зокрема, у включенні норм звичаєвого права до збірників писаного права. Існуючи вже в писемній формі, звичаєве право ставало інтегральною частиною позитивного права [19, с. 157]. Розглядається вказане явище і як продукт етнотворчості, елемент фольклорної культури [10, с. 8.]

Звичаєве право є і сукупністю звичаєво-правових норм, і елементом правової системи, і регулятором суспільних відносин. Безсумнівно, воно є складовою культури народу. Сьогодні дослідники говорять про його значення як регулятора громадського життя на всіх стадіях соціальної еволюції [18, с. 18, 57].

Основною формою побутування звичаєвого права є усна, але в такому випадку дослідницькі можливості стають надто обмеженими, оскільки цілі століття відділяють нас від часу практичного уживання тих норм. В такому випадку доводиться відшукувати приклади застосування норм звичаєвого права у кодифікаційних роботах, судовій практиці,

Досить специфічна ситуація склалася з використанням «малоросійського права» на території Полтавщини і Чернігівщини в останній чверті XVIII – XIX ст. Як відомо, незважаючи на поширення норм загальноросійського права на терени України, вказаний регіон у спадковому, шлюбно-сімейному праві послуговувався законодавством литовсько-польської доби. Норми магдебурзького права і Литовського Статуту були покладені в основу

кодифікаційних збірок середини XVIII ст., зафіксовані вони і пізніше – наприклад, в «Собрании малороссийских прав» 1807 р.

Історики права наголошують, що у даному випадку коректно говорити про наявність литовсько-польської правової традиції, а не норм звичаєвого права [18, с. 218]. Проте, якщо вважати, що на теренах Російської імперії у XVIII ст. здійснювалися активні спроби впровадження єдиного імперського законодавства, то використання попереднього писаного права, більш знайомого місцевому населенню, «рідного» і зрозумілого, яке залишиться у вжитку навіть у XIX ст. вже дійсно у формі усної традиції, дає змогу розцінювати певні правові позиції як звичаєві.

Оскільки, в умовах постійних адміністративно-територіальних пертурбацій останньої чверті XVIII ст. частина земель колишньої Гетьманщини опинилася у складі Катеринославського намісництва, то відповідно значна кількість справ, що стосувалися Полтавщини, розглядалася в судових установах Катеринославщини. В першу чергу такою установою став совісний суд, який згідно з «Положенням про губернії» 1775 р. мав розглядати справи неповнолітніх та сімейні майнові конфлікти. Саме ці два види справ знайомлять нас з «малоросійським правом». Яким чином? Згідно з законодавством, справи починали розглядатися у різноманітних повітових установах, але коли впливали вищезазначені обставини, то або одна зі сторін зверталася до послуг совісного суду (у випадку майнових конфліктів родичів), або судові установи першої інстанції самі передавали матеріали в совісний суд, коли мова йшла про неповнолітніх.

Найбільшу «живучість» виявили норми цивільного права: спадкове, шлюбно-сімейне і речове. Зупинимося на характеристиці майнового і спадкового права. З 30 збережених справ Катеринославського совісного суду останньої чверті XVIII ст. 12 – присвячені проблемам поділу майна та спадкування. Деякі з них так чи інакше апелюють до норм «малоросійського права», але найпримітнішою є справа № 23 про розподіл спадкової землі між двома сестрами і братом Маньками (1794-1796 рр.). Розпочали її сестри Анастасія та Дарина, що через повіреного звернулися до Алексопольської нижньої розправи з позовом на свого брата Павла Манька, який після смерті їх батька не виділив сестрам належної частини з «материзних» земель. В документах справи з самого початку акцентувалася увага на тому, що розглядається вона на основі «малоросійських прав» і завершилася б остаточно в Алексопольській нижній розправі, але Павло Манько подав далі апеляційну скаргу і таким чином документи опинилися в совісному суді [22, арк. 1].

Перший елемент «малоросійських прав» - вказівка на «жіноче» майно – материзну. Згідно норм Литовського статуту «віно», «материзна», «частка материста» визнавалися таким майном, на яке претендували в першу чергу дочки, а також поділялося між всіма дітьми порівну незалежно від статі у випадку, якщо мати не залишила заповіту (розділ 5, арт. 14, параграф 1) [20, с. 222].

Справа виявилася досить непростюю, оскільки розбиралося, яким чином їх мати отримала свого часу нерухомість. Дочки вказували, що то був спадок її рідного «безпотомного» брата. Дійсно, згідно з нормами Литовського Статуту розділу 3, артикулу 17, параграфа 3 (на перші дві позиції вказував і суд у своєму рішенні), якщо брат помирав, не залишивши нащадків, то його майно успадковувалося найближчими родичами [20, с. 221]. Так в руках їх матері опинилися певні земельні наділи.

Знов-таки, згідно з нормами литовсько-польського права, у шлюбі часткою жіночого майна розпоряджався чоловік: землю «оная мать имея в силе правъ малороссійскихъ волю чрезъ мужа свого, а ихъ отца Пархома Манка продала назад тому болем дватцати годъ разнымъ людям» [22, арк. 9]. Як зазначає один з авторів роботи «Правовий звичай як джерело українського права IX – XIX ст.», у звичаях яскраво визначається родинна засада – право старшого над молодшим, чоловіка над дружиною [18, с. 236]. Тому і розпорядження майном дружини у шлюбі належало чоловікові.

Позовники вказували, що виручені за продаж «материзних» земель кошти і придбані нові володіння слід розділити всім порівну. Сестри «просили какъ вышеписанное имене состоитъ подъ правомъ малороссійскимъ, то и отъпуститъ къ брату ихъ мачухскому жителю Павлу Манку на основаніи малороссійскихъ правъ позовъ с темъ дабы онъ въ обиде ихъ зделалъ симъ удоволствие, буди ж почему удоволствовать не пожелаетъ, то стал бы къ росправе» (мається на увазі судовий розгляд) [22, арк. 10].

Відповідач серед інших доводів своєї правоти, зазначав, що він володіє саме батьковим майном: «Отвѣчикъ же Манько сію луку продалъ и деньгами воспользовался, яко наследникъ право имель, поелику оная благоприобретена куплею самимъ отъцомъ его по смерти уже матери, почему сестры его нынешніе истицы по силе узаконеній не вотчинницы» (виділено нами) [22, арк. 13]. Згідно зі згаданим вже розділом 3 артикулу 17, параграфа 2 Литовського Статуту «дідизна» – «вотчина» – нерухоме майно батька передавалося у спадок синам, а дочки отримували тільки на посаг [20, с. 221]. Тому-то Павло Манько ретельно і перераховував, що саме свого часу його батьки дали сестрам; знову наголошував на тому, що «имение ... кроме его отъвѣчика яко наследственное по отцу никому иному после узаконеній и не принадлежитъ, ибо онаго отецъ при смерти своей истицамъ не определилъ, на что они никакого писменного документа узаконеннымъ порядкомъ где либо въ присудственномъ месте истверженного не имеютъ» [22, арк. 13 зв.]

Добираючись до суті справи, у судовому розгляді судді «підняли» сімейну історію. Виявилися й інші особливості спадкування. Зокрема, відповідач вказував, що по смерті «безпотомного» їх дядька ще була жива мати останнього і баба позивачок і відповідача. Знов-таки за нормами Литовського статуту, у бездітному шлюбі жінка успадковувала після смерті свого чоловіка лише певну частку, а все інше було у пожиттєвому розпорядженні його батьків. Таким чином, першою власницею того

«безпотомного» спадку стала мати померлого, а вже потім суттєво зменшене воно дісталось її дочці - матері сестер і брата Маньків [22, арк. 12].

Наступна обставина – сестри у позові переплутали імена дядьків. Виявилось, що мати позивачок мала двох братів, які були їй рідні по батьківській лінії. Відповідно, один з них як і вона був «казацкого звання», а другий - підданий Полтавського Хрестовоздвиженського монастиря – отже, заповідати своє майно не міг [22, арк. 11 зв, 12]. Тобто, у родині, де діти були народжені від батьків різного соціального статусу, ця відмінність становища залишалася.

Підсумовуючи детальний розгляд справи суд перераховував позиції права, на які спирався: «Книги Статуть раздела -3- артикулами 17м буде би Господь богъ допустилъ, чтобы братья померли все а ни уеднаго не осталось бы по их детей а хотчи бы и были да по сие умерли, тогда оные все отеческие всякимъ образамъ нажитые именія на сестры и на их детей спадивають, раздела -4- артикулами -74- також де установляемъ, кто на комъ судомъ поищеть, то есть именія или (люди) земли и каких нибудь грунтъ недвижимый тогда ему то отъ суда во владеніе отдано быть иметь а з суда положить заруку или штрафъ надлежить, дабы тотъ кто в суде что потеряеть уже впредь до того не вступался и владения не воспрещалъ, -81- також де установляемъ что всякъ в деле своемъ доказывать долженъ тремя свидетелями лыдми веры достойными и неподозрительными, а естли кто трех свидетелей не имеетъ, тогда и не имея третого при свидетелстве двоих самъ долженъ присягнуть и чрезъ то свій искъ получить, раздела -5- в артикуле -14- також де установляемъ, что всякое именіе матерное без духовной записи совершенной оставшое такъ движимое какъ и недвижимое, то есть денги наличные, золото, сребро, жемчугъ, каменіе драгое платье и утвари всякие, олово медь кони вози коври запоны и иные всякие посуди и рухляди домовые такожъ никому не было записано, сие все должно в равний ити поделъ на всехъ детей, какъ сынов такъ и дочерей» [22, арк. 16 зв].

Відповідно до рішення, позивачок привели до присяги, яка була елементом судового процесу. Це вважався додатковий або виключний спосіб забезпечення доказів, в деяких випадках вирішальний [20, с. 349]. Оскільки позивачки привели до суду двоє свідків, то їх присяга (до якої приводив священнослужитель) мала виключно важливе значення. Дослідники зазначають, що до присяги приводили ту сторону, яка була ближча до доказів, вона, як правило і виграла [23, с. 125] Отож, сестри Манько суд виграли – материнське майно поділили на рівні частини між ними і братом.

Серед матеріалів майнових суперечок, які розглядалися в судах Катеринославщини, зустрічається ще ціла низка апеляцій до литовсько-польських традицій права і судочинства. Як відомо, гетьманом К. Розумовським було проведено судову реформу, яка за зразок брала систему попередньої доби. Згадка про це зустрічається у справі №13 фонду №375 «Катеринославський верхній земський суд». Матеріали справи – розгляд апеляції лейб-гвардії капітана Милорадовича на рішення

Полтавського підкоморського суду з приводу земельного конфлікту між ним і козаками Полтавської сотні. Між іншим зазначається, що до верхнього земського суду надійшло 5 апеляційних справ з приводу рішень 1780-1784 років підкоморського суду. Відповідно до 1784 р. такі судові установи діяли, а нині «за откритиємъ Екатеринославского наместничества по высочайшему о губерніяхъ учрежденію все прежде бывшіе суда уничтожены», то справи розглядаються земськими судами різних рівнів [7, арк. 1].

Ще один з основоположних принципів землеволодіння виявляється у судових земельних справах – принцип давності володіння. Він відомий як у писаному, так і звичаєвому праві. Примітно, що придбати власність шляхом земельної давності можна було не лише на «нічийм» ґрунті, але й на ґрунті, який був уже раніше чиеюсь власністю. Хто впродовж 10 років не домагався своїх прав, той втрачав земельну власність [13, с. 114]. Саме на таку кількість років володіння посилалися сторони у деяких судових процесах. Такою є справа кобеляцького державного селянина І. Матюха, який рано осиротів і землі його батька нібито за борги опинилися в руках одного з родичів. Звертаючись до совісного суду, він скаржився на попередні рішення місцевих судових установ, які зазначали, що «по десятилетней давности земля утрачена» [9, арк. 5].

В іншій справі, в якій також виникла проблема з терміном давності, позовна сторона зауважувала, що «в искательстве о разделе земли десятилетней давности не утратили», оскільки раніше був живий батько і за його життя дочки не могли претендувати на материзні землі [16, арк. 2 зв.].

Примітно, що для жителів Гетьманщини важливим доказом поряд з показами свідків, які підтверджували претензії землевласника з огляду на давність володіння, були, звичайно, документи на землю (хоча Я. Падох вслід за М. Слабченком вважає це вже проявом російських впливів) [13, с. 117]. Так, в одній з суперечливих справ позивач вказував, що має документи на землю, затверджені на місцевому уряді Потоцької сотні від 1694 року, а інший учасник справи надавав «крепость 1699 году мая 2 дня данною на кременчуцком уряде» [15, арк. 11, 11 зв.]. Тут справу «вигравав» старіший документ: «Крепости, якіе колвек чиі старешіе годами, так і сильнешіе..» [13, с. 118].

Інша група справ, де зустрічаються посилання на «малоросійське» право – справи, які стосуються проблем родини, а саме – позбавлення життя позашлюбних дітей. Дві справи бачимо серед матеріалів совісного суду, одну – у збірці Катеринославського верхнього земського суду [5, 6, 8]. Проблема дітовбивства останнім часом у зв'язку з підвищеним інтересом до соціальної історії неодноразово привертала увагу дослідників [11, с. 274]. Не маючи можливості зупинитися на питаннях моральної оцінки суспільством таких діянь, чинників, що впливали на це і т. п., зазначимо головний момент – страх суспільного осуду, складне життя «байстрюків» і всі інші труднощі, пов'язані з існуванням позашлюбних, ставали вище норм християнської моралі, материнських почуттів, людяності врешті-решт. Відомий російський

дослідник соціальної історії Російської імперії Б. Миронов зазначав, що з 10 позашлюбних дітей у вказаний період виживав у кращому випадку один [12, с. 206]. Важко це явище оцінювати як традицію, але з різноманітних судових справ складається враження, що такими випадками годі було здивувати обивателя у XVIII ст.

До совісного суду справи потрапляли у випадку, якщо горе-мати була неповнолітньою; якщо їй вдавалося переконати суддів, що вбивство дитини було ненавмисне – «в безпам'ятстві» [5, арк. 94]. В такому випадку апелювали до ст. 399 «Положення про губернії», де зазначалося, що не слід карати винного у ненавмисному злочині більше, ніж він покараний долею [17, с. 77]. Оскільки, совісні суди займалися також справами чаклунства, то така справа також могла потрапити до совісного суду у випадку, якщо майбутня мати зверталася до знахарки аби позбавитися дитини. Такою є справа Катеринославського нижнього суду, яка готувалася для передачі до совісного – там і мати була неповнолітньою, і знахарка присутня.

Спільними у багатьох випадках були місця знайомства і подальших зустрічей молодих людей – вечорниці. До речі, завжди намагалися до відповідальності залучити і батька, проте його міра вини завжди була не такою. За давнім звичаєм, пару намагалися одружити. В першу чергу цим переймалася церква. Зокрема, у справі мешканки Полтавського повіту Марії Рахновни (про яку піде мова нижче) є лист Катеринославської духовної консисторії до Катеринославського совісного суду із свідченням, що винні не покарані і не одружилися, як того вимагала ситуація [5, арк. 94 зв.]. До речі, найбільш поширеним покаранням у таких випадках була церковна покута.

У зв'язку з тим, що батьки несли відповідальність за своїх неповнолітніх дітей, кожного разу брали з них (особливо з матері) письмову присягу, що вона дійсно нічого не знала про вагітність своєї дочки. Складно цим присягам іноді вірити. Так, у випадку з малолітньою породіллею з села Диканька Полтавського повіту Мотроною Токаренковою саме мати запросила для огляду знахарку, але остання, мовляв, її переконала, що вагітності у дочки немає і робила свої маніпуляції з дочкою таємно. До речі, для збирачів фольклору і давніх рецептів, у допиті знахарки Анастасії Кальнички подано детальний рецепт позбавлення небажаної вагітності (які рослинні відвари робилися, як і за яких обставин вживалися) [8, арк. 50].

Про «малоросійські» права судді згадували при винесенні вироку. Досить показовим є «мнение» Полтавського повітового суду у справі Марії Рахновни. Підходячи до винесення вироку, суд перераховував всі законодавчі акти, які торкалися вирішення проблеми. Перш ніж згадати норми загальноросійського законодавства, судді апелювали до Сенатського указу від 27 квітня 1777 р., який дозволяв використовувати «малоросійське» право для жителів Великобудиської і Решетилівської сотень Полтавського, Омельницької, Потоцької – Миргородського полку. Тому згадується розділ 11 артикул 60 Статуту, згідно з яким винна мала бути «карана горлом» [5, арк. 83 зв.]. Тут же зазначався і пункт 4-й 54-го артикулу 4-го розділу, який

дозволяв суддям у випадку відсутності якихось норм в Статуті, «по совести и по примеру ж других прав христіанских отправляют и судить» [5, арк. 83 зв.]. Тоді вже перераховувалися закони Російської імперії і, зокрема, укази 1754, 1780 років, які обмежували застосування смертної кари.

Відомий український етнолог М.В. Гримич зауважувала, що існувало три варіанти вирішення сімейно-майнових справ: 1) на підставі певних звичаєвих норм; 2) згідно з законодавчими принципами; 3) за допомогою симбіозу звичаю і закону [4, с. 284]. Нам видається, що такі підходи мають місце і при вирішенні інших справ, в тому числі таких, які можна віднести до кримінального права (маємо на увазі інфантицид). Це залежало і від особистих переконань членів суду, і від налаштування учасників судового процесу. Апелюючи до різних правових традицій можна було отримати і різний результат. Тому іноді у судовому процесі практикувалося звернення до одних норм, а у апеляційних справах позовник міг вже згадати інші, які йому більш вигідно було використати). Безсумнівно одне, що жителі колишньої Гетьманщини у сфері шлюбно-сімейного і спадкового права послуговувалися нормами, сформованими в литовсько-польську добу, не лише за офіційним дозволом російської влади, але і за власним переконанням. Тому норми звичаєвого права переростали у норми кодифікованого, писаного права, а після остаточної уніфікації загальноросійського законодавства, знову побутували серед населення у вигляді звичаю. Ці «штрихи до портрету» наявні у справах судових установ Катеринославського намісництва.

Бібліографічні посилання:

1. Бердій М. Система українського звичаєвого права: історико-правовий аспект / М. Бердій // Вісник Львівського університету. Серія юридична. – 2011. – Вип. 54. – С.45-51.
2. Гримич М.В. Інститут власності у звичаєво-правовій культурі українців ХІХ – початку ХХ ст. / М.В. Гримич. – К., 2004. – 588 с.
3. Гримич М.В. Звичаєве цивільне право українців ХІХ – початку ХХ ст. / М.В. Гримич. – К.: Арістей, 2006. – 560 с.
4. Гурбик А. Звичаєво-правові відносини через призму функціонування інституту власності в Україні ХІХ – початку ХХ ст. [Рец.:] Гримич М.В. Інститут власності у звичаєво-правовій культурі українців ХІХ – початку ХХ ст. – К., 2004. – 588с. / А. Гурбик // Соціум. Альманах соціальної історії. Вип.5. – К., 2005. – С.283-286.
5. Дело об умерщвлении младенца подданой камер-юнкера Кочубея Марией Рахновой. 1787 г. // Державний архів Дніпропетровської області (далі ДАДО). – Ф.467. Катеринославський совісний суд. – Оп.1. – Спр.9. – 94 арк.
6. Дело о несовершеннолетней девке Н. Войковне, присланной из Полтавского нижнего земского суда родившей вне брака ребенка неизвестно где детого. 1793 г. // ДАДО. – Ф.467. Катеринославський совісний суд. – Оп.1. – Спр.16. – 34 арк.

7. Дело о спорной земле между лейб-гвардии капитаном Милорадовичем и казаками Полтавской сотни и. 3 февраля 1785 г. – 22 февраля 1785 г. // ДАДО. – Ф.375. Екатеринославский верхний земский суд, г. Екатеринослав, Екатеринославского наместничества. – Оп. 2. – Спр.13. – 8 арк.
8. Дело по обвинению жителей села Диканька Полтавского уезда девицы Матрены Токаренковой, ее матери Евдокии, бабки Настасьи Кальнички в умерщвлении незаконно прижитого младенца. 2 января 1787г. – 23 июля 1787. // ДАДО. – Ф.375. Екатеринославский верхний земский суд, г. Екатеринослав, Екатеринославского наместничества. – Оп. 2. – Спр. 20 – 117 арк.
9. Дело по прошению казенного обывателя с. Кобыляк Кременчугского уезда об отказе за ним недвижимого имущества, доставшееся в наследство от отца. 1788 г. // ДАДО. – Ф.467. Катеринославський совісний суд. – Оп.1. – Спр.25. – 5 арк.
10. Івановська О.П. Звичаєве право в Україні. Етнотворчий аспект. Навчальний посібник / О.П. Івановська. – К.: ТОВ УВПК «ЕксОб», 2002. – 264 с.
11. Маслійчук В.Л. Неповнолітні злочинці в Харківському намісництві (1780 – 1796 рр.) / В.Л. Маслійчук. – Х.: Вид-во «Харківський приватний музей міської садиби», 2011. – 448 с.
12. Миронов Б.Н. Социальная история России периода империи (XVIII – начала XX века). Генезис личности, демократической семьи, гражданского общества и правового государства. В 2-х томах / Б.М. Миронов. – Т.2. – СПб. : Издательство «Дмитрий Буланин», 1999. – 568 с.
13. Падох Я. Грунтове судочинство на Лівобережній Україні у другій половині XVII – XVIII столітті / Я. Падох // Українознавча бібліотека НТШ. Число 2. – Л., 1994. – 196 с.
14. Пашук А.Й. Суд і судочинство на Лівобережній Україні в XVII – XVIII ст. (1648-1782 рр.) / А.Й. Пашук. – Львів, 1967.
15. По доношению кременчугского мещанина З. Ревенка о захвате сенокосного луга, принадлежащего ему по наследству за дядей его регистратором М. Ревенком. 1785 г. // ДАДО. – Ф.467. Катеринославський совісний суд. – Оп.1. – Спр. 3. – 12 арк.
16. По прошению жителей с. Кобеляки М. Лифорки, Т. Белушихи, Н. Кушнички и поверенного регистратора Медя о истребовании на решение суда из Алексопольской нижней расправы о разделе между ними и зятем Кандрою недвижимого имения. 1790-1791гг. // ДАДО. – Ф.467. Катеринославський совісний суд. – Оп.1. – Спр.11. – 95 арк.
17. Положення про губернії. 7 грудня 1775 р. // Козирев В.К. Матеріали до історії адміністративного устрою Південної України (друга половина XVIII – перша половина XIX століття) / В.К. Козирев.– Запоріжжя, 1999. – С. 4 – 90.

18. Правовий звичай як джерело українського права IX – XIX ст. За ред. І. Усенка / І.Б. Усенко, В.Д. Бабкін, І.В. Музика та ін. – К: Наукова думка, 2006.
19. Полященко Т.В. Категорії звичаєвого права // archive.nbuv.gov.ua /portal/Soc-Gum.
20. Собрание малороссийских прав 1807 г. / Сост. К.А. Вислобоков и др. – К.: Наукова думка, 1992. – 368 с.
21. Совестной суд Екатеринославского наместничества. Г. Екатеринослав. 1784-1797 гг. // ДАДО. – Ф.1684. Катеринославська губернська архівна комісія. – Оп.2. – Спр. 876. – 12 арк.
22. Спорное дело между братом Маньком и его сестрами по вопросу раздела недвижимого имущества. 1796. // ДАДО. – Ф.1684. Катеринославська губернська архівна комісія. – Оп.2. – Спр. 23. – 29 арк.
23. Швидько Г.К. Історія держави і права України (X – початок XIX століття). – Д.: Вид-во Дніпропетровського університету. – 1998.–176 с.

О.Н. Посулько

Особенности использования норм украинского неписанного права на Екатеринославщине (по материалам судебных учреждений последней четверти XVIII в.)

Статья освещает практику использования норм Литовского Статута, украинского обычного права в судебных инстанциях Екатеринославского наместничества в 80-90-х годах XVIII в. Исследование основывается на материалах Государственного архива Днепропетровской области.

Ключевые слова: Екатеринославский совестной суд, Литовский Статут, «малороссийское» право, обычное право, наследство, завещание.

O.N. Posunko

The Features of existence of Ukrainian customary law Principles in Katerinoslav region (based on materials of judicial institutions in the last quarter XVIII c.)

The article deals with practice of application of Lithuanian Statute norms, Ukrainian customary law in the juridical instances of Yekaterinoslav vicegerency in the 80-90ies of the 18th century. The study is based on the materials of the State Archive of the Dnipropetrovs'k region.

Keywords: *Yekaterinoslav chancery court, Lithuanian Statute, Malorosiiskoye law, customary law, inheritance, will.*